

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

**BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN
SERIA ARHEOLOGIE**

1 - 2009

**Editura Renaissance
București
2009**

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 1

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor șef:

Drd. Ecaterina Țânțăreanu, *Muzeul Județean Teleorman*

Membrii:

Dr. Radian R. Andreescu, *Muzeul Național de Istorie a României*

Dr. Abraham van As, *Leiden University*

Dr. Douglass W. Bailey, *San Francisco State University*

Dr. Ioana Bogdan-Cătănciu, *Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan'*

Dr. Sabin Adrian Luca, *Universitatea 'Lucian Blaga' din Sibiu, Muzeul Național Brukenthal*

Dr. Steve Mills, *Cardiff University*

Dr. Cristian Schuster, *Universitatea din București, Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan'*

Dr. Laurens Thissen, *Thissen Archaeological Ceramics Bureau, Amsterdam*

Secretar de redacție:

Drd. Pavel Mirea, *Muzeul Județean Teleorman*

Coperta: vas antropomorf eneolitic (Gumelnița), descoperit la Vitănești 'Măgurice' (desen de Cătălina Dănilă)

Traduceri din limba engleză: Alexandra Țânțăreanu

Tehnoredactare: Pavel Mirea și Pompilia Zaharia

Colegiul de redacție nu răspunde de opiniile exprimate de către autori.

Correspondența, manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb se vor trimite Colegiului de redacție, pe următoarea adresă: MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN, str. 1848, nr. 1, cod poștal 140033, ALEXANDRIA, jud. Teleorman, ROMANIA sau prin email: muzjudteleorman@yahoo.com; ecaterinaan@yahoo.com; pavelcmirea@yahoo.com.

Volum editat cu sprijinul Consiliului Județean Teleorman

Editura Renaissance 2009
www.editurarenaissance.ro
(Editură recunoscută C.N.C.S.I.S.)
Editor: Sorin Alexandru ȘONTEA
Telefon/fax: 031.808.91.97/0744.652118
E-mail: sorinsontea@rdslink.ro

©Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii

ISSN 2065-5290
Tipar: ABSTRACT MEDIA SRL
Tel/fax: 031.808.91.97

SUMAR CONTENTS

Cuvânt înainte	5
Foreword	7
Laurens C. THISSEN First ceramic assemblages in the Danube catchment, SE Europe – a synthesis of the radiocarbon evidence <i>Primele grupuri ceramice din bazinul Dunării, sud-estul Europei – o sinteză a datelor radiocarbon</i>	9
Corneliu BELDIMAN, Diana-Maria SZTANCS Industria materiilor dure animale aparținând culturii Starčevo-Criș descoperită în așezarea de la Măgura 'Buduiasca-Boldul lui Moș Ivănuș', jud. Teleorman. Considerații asupra repertoriului tipologic <i>L'industrie des matières dures animales appartenant à la culture Starčevo-Criș découverte dans le site Măgura 'Buduiasca-Boldul lui Moș Ivănuș', dép. de Teleorman, Roumanie. Considérations sur la typologie</i>	31
Steve MILLS High-resolution study and raster interpolation of early Neolithic pit features at Măgura 'Buduiasca', Teleorman County, Southern Romania <i>Studiu de înaltă rezoluție și interpolări raster pentru gropile din perioada neolitică timpurie de la Măgura 'Buduiasca', județul Teleorman, sudul României</i>	55
Amelia PANNETT The lithic assemblages from Teleor 003: preliminary analysis and interpretations <i>Industria litică de la Teleor 003: studiu preliminar și interpretări</i>	67
Radian R. ANDREESCU, Pavel MIREA, Katia MOLDOVEANU, Ion TORCICĂ Noi descoperiri în așezarea gumelnițeană de la Vitănești 'Măgurice' <i>New discoveries from the Gumelnița culture settlement Vitănești 'Măgurice'</i>	75
Alin FRÎNCULEASA Descoperiri arheobotanice în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova) <i>Archaeobotanical discoveries from the Chalcolithic settlement of Mălăieștii de Jos (Prahova County)</i>	93
Pavel MIREA Un tezaur de epocă geto-dacă descoperit la Măgura, jud. Teleorman <i>A Geto-Dacian hoard find at Măgura, Teleorman County</i>	99
Peti DONEVSKI Archaeological investigations in Silistra (Durostorum) <i>Cercetări arheologice la Silistra (Durostorum)</i>	105
Valentin RADU, Adrian BĂLĂȘESCU, Pavel MIREA, Steve MILLS, Katia MOLDOVEANU, Radian R. ANDREESCU, Douglass W. BAILEY O depunere rituală de animale descoperită la Măgura 'Buduiasca' (jud. Teleorman) <i>A ritual animal deposition found at Măgura 'Buduiasca' (Teleorman County)</i>	131
Bogdan CIUPERCĂ, Andrei MĂGUREANU Unele observații asupra problemei tiparelor din secolele V-VII descoperite în spațiul extra-carpatic <i>Regarding the problem of the VI-VII century mould finds in the extra-Carpathian area</i>	149

Ecaterina ȚĂNȚĂREANU Observații asupra ceramicii medievale de uz comun de la Zimnicea, jud. Teleorman <i>Notes on the common use medieval pottery from Zimnicea, Teleorman County</i>	159
Douglass W. BAILEY Archaeologies of the Teleorman Valley: the contemporary past and fragmented records <i>'Arheologiile' văii Teleormanului: trecutul contemporan și înregistrările fragmentare</i>	175
Cătălin LAZĂR Considerații teoretico-metodologice privind studiul practicilor funerare (I): Contribuțiile antropologiei culturale și sociale <i>The theoretical and methodological considerations concerning the study of funerary practice (I): the contribution of cultural and social anthropology</i>	181
Ioana BOGDAN CĂTĂNICIU Limes Daciae Inferioris, cercetări și ipoteze <i>Limes Daciae Inferioris, research and hypotheses</i>	195
Dragoș MĂNDESCU Descoperirea sitului arheologic de la Zimnicea și prima etapă a cercetării sale: 'Explorațiunile' lui Cezar Bolliac (1845, 1858?, 1869, 1871-1873) <i>La découverte du site archéologique de Zimnicea et la première étape de sa recherche: 'Les explorations' de Cezar Bolliac (1845, 1858?, 1869, 1871-1873)</i>	205
Ionel CÂNDEA Vechi cercetări arheologice și istorice în județul Teleorman și la cetatea Turnu (Măgurele) <i>Old archaeological and historical research in Teleorman County and at Turnu (Măgurele) citadel</i>	215
Colaboratori <i>Contributors</i>	223

VECHI CERCETĂRI ARHEOLOGICE ȘI ISTORICE ÎN JUDEȚUL TELEORMAN ȘI LA CETATEA TURNU (MĂGURELE)

Ionel CÂNDEA

Abstract: *In this paper the author begins a necessary critical analysis of all the records, directly or indirectly, related to the monument of Turnu, the Turnu (Măgurele) Citadel, Teleorman County.*

Emphasis is given to the lesser-known information in the scholar Cezar Bolliac's Report addressed to the Minister of Public Instruction and Cults, published in Romania's Official Monitor no. 222-224/1869.

The account of Cezar Bolliac's archaeological expedition to Turnu Măgurele 140 years ago, reveals evidence of archaeological research not considered until now.

Rezumat: *Cu rândurile de față, autorul începe un necesar examen critic asupra tuturor mărturiilor legate direct sau indirect de monumentul de la Turnu, Cetatea Turnu (Măgurele), județul Teleorman.*

Sunt puse în evidență datele foarte puțin cunoscute privind Raportul cărturarului Cezar Bolliac către ministrul instrucțiunii publice și al cultelor publicat în Monitorul Oficial al României nr. 222-224/1869.

Relatarea excursiunii sale arheologice la Turnu Măgurele aduce dovada unei intervenții arheologice efectuate de Cezar Bolliac acum 140 de ani și neluată în seamă până astăzi.

Keywords: *Turnu citadel; Cezar Bolliac; archaeological research; historical research.*

Cuvinte cheie: *cetatea Turnu; Cezar Bolliac; cercetări arheologice; cercetări istorice.*

Ne propunem cu rândurile de față să supunem unui necesar examen critic toate mărturiile, de orice fel, legate direct sau indirect, de monumentul de la Turnu - *Cetatea Turnu* (Măgurele) - județul Teleorman.

Demersul nostru pornește de la dorința de a aduna întregul material 'probator' referitor la tot ceea ce s-a întâmplat în apropiere de vărsarea Oltului în Dunăre, de la sfârșitul veacului al XIV-lea și până în contemporaneitate, dat fiind reluarea cercetărilor arheologice aici, după două mari și decisive etape parcurse în această direcție de Grigore Florescu (1936-1943) și Gheorghe Cantacuzino (1978-1981).

Recent, - 2006 și 2007 - în scurte campanii, am purces împreună cu doamna Ecaterina Țânțăreanu, la reluarea investigațiilor arheologice la Cetatea Turnu, dat fiind apariția unor noi indicii privind evoluțiile în preajma cetății, printr-o bună fotografie aeriană realizată în anul 2000.

Concomitent am început documentarea, cât mai completă, asupra subiectului ce se dovedește aproape fabulos, dat fiind valoarea trecutului istoric al locului și monumentului în sine, dar și a numărului și a calității deosebite a celor ce s-au ocupat de acest subiect¹.

Și iată, constatăm că încă din deceniul șapte al secolului al XIX-lea, monumentul numit astăzi *Turnu* sau *Cetatea Turnu* a intrat în preocupările primilor cărturari cu responsabilități mai mult sau mai puțin asumate în domeniul arheologiei și antichităților. Este vorba de Cezar Bolliac și puțin cunoscutul său *Raport* către ministrul instrucțiunii publice și al cultelor, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 222-224 din 1869. Cum un astfel de periodic a devenit o raritate bibliofilă, ne propunem să reproducem rândurile referitoare la *excursiunea sa arheologică în România* ce privesc întâlnirea cu vestigiile județului Teleorman².

Ceea ce ne interesează în legătură cu acest manuscris al *Excursiunii arheologice* a lui Cezar Bolliac din 1869 este faptul că a aparținut arheologului Petre Diaconu care a ținut să menționeze pe coperta 1: *Proprietatea Petre Diaconu*. L-a lecturat, poate nu o dată și, cu creionul, îi recunoaștem câteva însemnări prin care precizează mai îndeaproape unele locuri sau localități. Alteori corectează confuzii evidente ale scriitorului manuscrisului care scrie Giurgiu în loc de Ghighen în câteva locuri.

Dintre toate aceste însemnări, una mi se pare demnă de a fi menționată: '*Cezar Bolliac necunoscut*' iar pe pagina alăturată Petre Diaconu a închis într-un chenar mai multe pasaje din încheierea către ministrul instrucțiunii publice și al cultelor. Regretatul istoric și arheolog Petre Diaconu a socotit că aceste rânduri aruncă o lumină necunoscută, sau mai puțin cunoscută, asupra cărturarului pașoptist pasionat de arheologie³.

El trasează, prin urmare, nici mai mult nici mai puțin, decât direcția în care trebuia să se realizeze principalul efort al arheologiei românești la 1869.

Iată însă textul raportului ce ne interesează, cu privire la județul Teleorman și Cetatea Turnu:

„Domnule ministru,

Mulțimea antiquităților și ruinelor antice din țara noastră a fost natural să mă atragă din ce în ce spre un studiu serios în materii arheologice, în cari descoperiam pe toată ziua nouă documente pentru istoria acestei țări.

Mă simt dator, domnule ministru, să vă arăt recunoștința mea, atât D-voastre cât și colegilor D-voastre, pentru întrecerea ce v'ați dat ca să mi înlesniți esecutarea acestei dorințe ce absoarbe de mai mulți ani toată cugetarea mea.

*Este o idee principială care concentra toate căutările mele arheologice: **acea a urmări pas cu pas, de la picioarele podului lui Traian, toate ramurile drumurilor romane, toate ruinele de pe lângă laturile acestor drumuri**, atestări necontestabile ale așezării coloniilor, până în punctul decisiv al resbelui dacic, până în Sarmisegethusa, sau (apoi) Zarmizegethusa (sic) și apoi resfirarea acestor colonii pe toată întinderea Daciei traiane în curs de 170 ani.*

Pentru a patra oară m'am cercat în asemeni excursiuni și astă dată rezultatul a fost considerabil.

După exploatarea, de la Coliba-Vechie, de pe Telejinel, și de la Tinos, de pe Prahova la 3 Iuliu am plecat spre Dunăre, începând de la Giurgiu în sus.

Am urmărit până la Alexandria movilele romane și de aci, la distanța de un kilometru în susul Alexandriei, peste râul Vedea am mers la movila numită Gorgan, unde am găsit o foarte adâncă groapă în centru, făcută de căutătorii de comori, și unde n'am putut găsi nimic alt de cât fragmente de olăria cenușie, numită în știință olăria celtă, și care, după părerea mea, necontestat este și olăria dacă.

Din Alexandria am cumpărat un bust de Hermes bifront, de marmură, o statueta fără cap pe un jeț tot de marmură, aparținând cultului mythriac, și două figurine indicând două divinități necunoscute, tot marmură, și aparținând tot cultului mythriac; prin urmare aceste două din urmă se pot atribui mai mult epocii Daciei decât epocii Romanilor. Am mai cumpărat încă șapte monete de bronz și dace de argint, modul ordinar, consulare.

N-am putut face săpături aci pentru că-mi lipsia (sic) și timpul și oamenii. A trebuit să mă întorc la Calofirești, proprietatea D-lui Constantin Butculescu, la distanță de trei kilometre în jos de Alexandria, tot peste Vedea, în cetatea numită Calofirești unde mă așteptau vre'o 80 oameni cu D. Dimitrie Butculescu și cu D. sub-prefect al plășii.

În lunca Vedei, la o depărtare de un kilometru de măgura pe care a fost cetatea, sunt zidării, cotropite, cari indică ruine de case mari, dar cari au putut fi doi trei secolii numai. M'am urcat pe măgură întâmpinând în toate părțile fragmente de olărie dar și sfărâmături de silexuri. Ocolul central este de 40 metre lungul și 16 largul, formând un oval regulat care a fost încongiurat cu un bloc de pământ ars. Am început exploatarea în două direcțiuni: una de la răsărit spre apus și alta de la nord spre miază-zi; și am putut scoate întregi două vase de pământ cenușiu cu forme bizare.

Timpul fiind nefavorabil, vântul suflând cu violență, n'am putut continua exploatarea pe atât pe cât ar fi fost trebuință; tot însă printr'o neînvinșă stăruință, am putut dobândi cele mai temeinice indicii că aci e locul cetății dace. Două custure silexuri și alte fragmente, trei obiecte de pământ cenușiu, mici, rotunde și găurite la mijloc, de cari se găsesc prin toate cetățile dace și romane; era mai cu seamă în cele dace; adunături de petre pentru praștie, cum și patru petre mari cu indicii pronunțate că au servit la strivirea de grâne arăt dacă nu o epocă de peatră, dar cel puțin că nici rașnița, care se găsesc în toate cetățile romane, nu era cunoscută locuitorilor acestui pisc, unde se bat necontenit vânturile. Nici un obiect de fer, nici un obiect de metal, nu s'a găsit.

Am luat planul de situațiune al acestei cetăți Calofirești prin D. inginer Petre Danielescu, de care am fost însoțit în toată această excursiune, și am onoare a-l alătura pe lângă acesta No. 1.

La 7 Iulie am mers la cetatea de la Frumoasa, distanță de 16 kilometre în sus de Zimnicea, pe Teleorman, o cetate de pământ regulată, pătrată, cu trei șanțuri și cu o intrare foarte bine văzută. Am pus să facă câteva săpături cu vre'o 30 oameni numai și n'am putut găsi de cât fragmente de vase de pământ și câteva bârne putrede, la adâncime de un metru la intrare, cum și două fragmente de coloane de pământ ars. Am luat conturul și planul de situație al acestei cetăți No. 2.

De aci am mers la Zimnicea.

Din sus de Zimnicea, la 740 metre, depărtare de la sat, a fost o cetate considerabilă din care mai bine de a treia parte este surpată cu malul Dunării. Negreșit că această cetate, care a purtat, nu știm cum, numele lui Ioan I al Byzanției, Zimniscus, marele căpitan care s'a urcat pe tronul Constantinopolului prinuciderea lui Nicephor Phocas la anul 969 și care a murit otrăvit la anul 975, această cetate indică mai multe epoce ale ei, conservându-și însă caracterul ei de cetate de pământ.

Epocele ei principale sunt, după cele aflate până acum într'ansa, secolul al II-lea, secolul IV și secolul X. La eșirea ei, spre Zimnicea actuală, se întinde (sic) semnele de case în linia, cari după cerările ce am făcut, semăna că ar fi fost mai mult bordeie făcute pentru locuința legionarilor. Se găsesc într'ansa obiecte, fragmente și monete de la primele colonii; se găsesc asemenea și din secolul al IV și X-lea. Întreg am găsit un pintene mare din a treia epocă a cetății și o uneltă de olar. Fragmentele de vase găsite aci indică I și a II epocă a cetății, era pintenul și șase cărămide în exagon, cu diferite imprimări de litere și nume și cu o cruce bysantină primitivă indică a treia epocă.

Pentru a treia oară am săpat în această cetate, și tot-da-una am găsit acest amestec de obiecte și mai tot-d'a-una monete de bronz ale lui Ion Zimnices. Astă dată am găsit un fer foarte mare, două săgete și două lampioane de pământ.

Aflând că un neguțător din Șiștov ar fi cumpărat de aci o marmură cu mai multe figuri în relief, a trebuit să trec Dunărea două zile pe rând la Șiștov, și să caut marmura, pe care am găsit-o în fine; o marmură de 27 centimetre lungul și 20 latul, desemn admirabil: Bachus în picioare sub o boltă de viță, încununat cu viță, cu nebrida sa de pele de Taon (ied) înodată pe umărul stâng și lăsat spre dreapta, moleșit de beție, se rezumă pe thyrsul său în mâna stângă și cu dreapta pe junele Ambellus care-l susține cu brațul stâng și pe după gâtul căruia toarnă vin din canthar la rădăcina unei vițe. Satirul capraped, cornut și bărbos, duce o torță aprinsă în mâna stângă și cu mâna dreaptă ține instrumentul său pe pept, călcând cu piciorul stâng pe pantera sacră a lui Bachus răsturnată.

În această versiune nu este văzut Bachus pe nici un relief, pe nici o picătură cunoscută până astăzi. Dobândirea acestei marmure a răsplătit și osteneala și keltueala.

De la anticarul Ibrahim, care strânge pentru mine de mai mulți ani medalii, am luat vreo cinci zeci bucăți de tot felul, alte mici obiecte și un inel bysantin mare de aur și cu un rubin și mărgăritare.

Este de însemnat că în această epocă, a doua jumătate a secolului al IX-lea și întâia jumătate a secolului al X-lea, împărații Bysanției au jucat un rol, au avut o influență dacă nu putem zice că au și guvernat pe partea stângă a Dunării; pentru că afară de Ion I Zimnices, care a lăsat numele său Zimnicei, mai sus peste Olt, din sus de Celei, care este rezidit de Constantin-cel-Mare, mai este și Calafatul care nu lasă îndoială că poartă numele lui Michail V Calafatu, care a împărățit numai un an și vre'o două luni, și de la care nu posedă numismatica nici o monetă până astăzi.

Alătur planul acestei importante Cetăți No. 3.

De aci am plecat spre Turnu-Măgurele.

Tot lungul malului Dunării în această distanță de la Zimnicea la Turnu-Măgurele este măsurat cu movile în depărtare de trei-patru sute metre una de alta, care movile aci, considerând șiruirea lor pe aceeași linie de și veri unele pot fi și morminte, este învederat că au servit de vedete spre paza Dunării, părere pe care a avut-o și Marsigli în descrierea Danubiului.

La distanța ca de 20 kilometre de Zimnicea, pe proprietatea D-nei Catargiu, este o movilă ce se chiamă Voivoda, și pe care tradițiunea și diferite fragmente de vase de pământ pe suprafața și pe poalele ei indică că a fost acolo zidărie vechiă. La Voevozi zic locuitorii din preajma locului cel întins pe această movilă.

D. Vasile Teodoru fratele, vestitului rege al Abysiniei, poliglot și voiagior neobosit, care ține în arendă această proprietate și-a dat toată osteneala a mă conduce pe toate locurile pe unde să-mi pot forma o idee despre această localitate.

Câteva fragmente de silexuri și de olărie groasă cenușie, vedesc că această localitate bine situată n'a fost neutilizată de Daci. D. Teodoru mi-a dat o piatră mare vânătă lucrată ciudat, găsită într'o adâncime în această movilă. Va rămâne mult timp o întrebare între cei ce vor vedea-o în muzeul nostru, la ce a putut servi și cărei epoci aparține.

Am ajuns în fine la Turnu-Măgurele, și aci am luat măsuri prin D. prefect Șoimescu, care a pus cea mai mare bună-voință ca să avem oameni a doua zi la câteva săpături în jurul vechiului turn al Romulei, atât de rău turmentat după cum se vede, în toți timpii și mai cu seamă de către Turci și Muscali.

A doua zi 11 Iulie, am așezat oamenii la lucru, și am trecut în Nicopole ca să văd niște statue de piatră ce se zicea ca s'ar fi adus acolo de către autoritate, de la Iscru.

În adevăr aceste pietre se aduse-se de la Oescu unde a fost tabăra generală a lui Constantin, când a operat asupra Daciei. Cele mai mici, cari se zice că ar fi fost foarte frumoase, se trimesese la Constantinopole. Două, cari sunt încă acolo, una represintă un magistrat roman cu talia naturală în piatră calchier ordinară și cea laltă de aceeași piatră, care se vede că a servit pedestal la vre'un monument, cu o inscripțiune pe care am copiat-o.

Am cumpărat câteva monete și două figurine de bronz și ne-am întors la lucrul de la Romula.

N'am putut găsi nimic în jurul vechiului turn, dar l'am putut desface de toate părțile în cât să i se ia conturul; alături și planul de situațiune al acestui turn, No. 4.

Prin diferite șopte și alegațiuni diverse se asigură că Muscalii ar fi îngropat mulțime de arme turcești într-o movilă ridicată de dânșii la o mică distanță de turnul Romulei spre Dunăre. Alții spuneau că au mai săpat în acea măgură și nu s'a găsit nimic; am văzut semne de săpături în mijlocul ei dar nu profunde, și am hotărât să o despici. N'am găsit alt de cât o mare și frumoasă piatră de marmură. Această piatră am găsit-o din nenorocire spartă în două de către cei ce căutase armele turcești; nu-i lipsesc însă nimic și am și depus-o în muzeu ca un document foarte important pentru istoria Turnului Măgurele și a țării chiar.

Iată ce cuprinde în limba rusă:

*„Sub imperiul împăratului al toatei Rusie Nicolae I,
Eroii ostași ruși din polcurile Șlisembursky, Ladojsky de pedestrimă No. 9 din al 10-lea de egheri de Moldova.*

Celor căzuți la luarea cu asalt a fortăreței Calea și a Fortstadtului Kr. Turnu - Ianuarie 13, anul 1829”.

Nu puteam trece Oltul fără să văd cetatea de la Băneasa, la distanță de 20 kilometre de Turnu-Măgurele, despre care auzisem atât a se vorbi. Cu toate că ploua, dar am putut aduna, prin concursul D-lui sub-prefect Dimitrescu, vre'o 50-60 oameni ca să facă câteva cercări. Aci am găsit vestige, dace și romane, multe obiecte de fier, multe fragmente, de olărie vinete și roșii și câteva monete de bronz și argint dela Antonin Piosu până la Antonin Caracala. Ploaia creștea din ce în ce și a trebuit să mă întorc la Turn.

Această cetate de pământ, al cărui contur și plan de situațiune alături sub No. 5, este și ea una dintre cele ce ar merita o explorare mai serioasă. Pe la poalele acestei cetăți, care a fost păzită de alte forturi mai mici pe înălțimi de jiuu'î, trece drumul roman, care pornește de la Flămânda de din josul Măgurelilor unde a fost situată Romula și care drum se vede și peste Dunăre”.

În ceea ce ne privește, dorim să consemnăm pe marginea acelorasi rânduri conținute în manuscrisul *Excursiune arheologică 1869* a lui Cezar Bolliac (o copie de la sfârșitul anilor '30 ai sec. XX după textul apărut în *Monitorul Oficial* din nr. 222-224) următoarele: *Nimic sau aproape nimic*, din cele semnalate de cântărețul 'lanțurilor de aramă' ale iobăgimii române nu s-a schimbat acum, la început de veac XXI, în mentalitatea autorităților administrative sau a celei mai însemnate părți din aceasta. Episodul *Celei* este edificator în acest sens și nu poți să nu asociezi faptele de atunci cu altele din zilele noastre, adică după 140 de ani⁴.

Tot aici, după șapte decenii, autoritățile continuau să trateze monumentul drept o carieră de piatră și cel care semnaleză este însuși Grigore Florescu: *„Din nefericire acest bastion a fost despuiat în mare parte de autoritățile orașului, ca să înfrumusezeze un parc amenajat în fața gării și, de sigur, tot turnul ar fi fost transformat în carieră - cum se întâmplă de obicei - dacă domnul general R. Rosetti, cu ocazia unor studii de caracter istorico-militar în această regiune, n-ar fi intervenit pe lângă Comisiunea Monumentelor Istorice, care imediat a luat măsuri să se înceapă săpături”* (Florescu 1945: 432).

Întorcându-ne la observațiile și acțiunile lui Cezar Bolliac la cetatea de la Turnu și lăsând la o parte identificarea acesteia cu cetatea romană Romula, observăm două aspecte deosebit de importante pentru cercetările noastre în continuare.

Mai întâi reținem faptul că Cezar Bolliac este unul dintre primii, dacă nu ***primul arheolog*** care a ***desfăcut*** vechiul turn. Apoi în ciuda faptului că, spune el, *„n-am putut găsi nimic în jurul acestuia”, l-a putut desface din toate părțile încât să i se ia conturul*”. Dar nici Grigore Florescu și nici Gheorghe Cantacuzino nu-l iau în seamă. Gheorghe Cantacuzino spune, în partea introductivă a raportului său, doar că *„Ruinele, supuse unui continuu proces de degradare, au atras atenția lui August Treboniu Laurian, lui Cezar Bolliac, iar mai târziu lui Grigore Tocilescu”* (Cantacuzino 1981: 100) și ***nu ia în seamă această intervenție***.

Cu atât mai puțin, spre surprinderea noastră, întrucât era mult mai aproape de aceste prime investigații, Grigore Florescu purcede la cercetările de la Turnu, în 1936, luând în seamă doar pe Grigore Tocilescu (Tocilescu 1902) și ***nepomenind absolut nimic de Cezar Bolliac și campania lui din 1869***. Acesta, ***pe o adâncime pe care nu o cunoaștem a rupt, pe o lățime pe care iarăși nu o putem preciza, legătura între zidul turnului lui Mircea cel Bătrân și zona imediat înconjurătoare***.

Astfel de situații s-au petrecut frecvent în cercetarea arheologică la o serie de monumente ridicând ulterior greutăți deosebite pentru investigațiile moderne⁵.

În sfârșit anexăm acestor rânduri Planul numit atunci **Cetatea romană de lângă Turnu Romula** districtul Teleorman, ridicat de inginerul Constantin Danielescu cu ocazia acestei excursii arheologice din 1869. Cezar Bolliac face trimitere la el ca plan anexat *Raportului* (nr. 4)⁶.

Ne îngăduim să nu analizăm, încă, acest prim plan al cetății Turnu unde constatăm însă, la o primă vedere, conturul bine precizat al turnului rotund, central, al lui Mircea cel Bătrân, apoi un al doilea zid de formă trapezoidală cu latura mare curbată dispusă pe nord, după care urmează, după părerea mea, zidul pentagonal (Turnul Nou) desenat însă cu laturile de est, vest și sud puternic curbate. Remarcăm accesul de pe latura de est ce duce în incinta a doua, dar nu ni se precizează accesul în turnul lui Mircea cel Bătrân.

Oricum aceste elemente vor trebui minuțios comparate cu tot ceea ce s-a desenat ulterior aici (planurile din 1936, 1939, apoi 1981 și, în sfârșit, ridicarea topografică din 2006 realizată de ing. Mehedinteanu Constantin).

Note

¹. Pe lângă cele mai însemnate contribuții de până acum, ivite pe tărâmul cercetării arheologice: Gr. Florescu, 'Cetatea Turnu (Turnu Măgurele)', în *Revista Istorică Română*, 1945, vol. XV, fasc. IV, p. 432-466 ; Gheorghe I. Cantacuzino, 'Cercetări arheologice la Cetatea Turnu, Turnu Măgurele (jud. Teleorman)', în *Cercetări Arheologice* IV, 1981, p. 100-119; idem, 'Cetăți medievale din Țara Românească, sec. XIII-XVI', Buc., 1981; idem, 'Probleme arheologice privind cea mai veche etapă de construcție a cetății Turnu', în *Prinos lui Petre Diaconu la 80 de ani*, Brăila, 2004, p. 589-600, amintim o **ultimă dar extrem e valoroasă cercetare nepublicată la ora de față**, - axată în exclusivitate pe documente din arhivele otomane. Este vorba despre teza de doctorat a lui Liviu Maxim, '< Raiua > Turnu (1419-1829). Studiu monografic', Constanța, 2006, 188 p. În ceea ce ne privește, am evocat în două articole însoțite de documente pe 'Nicolae Iorga în fruntea Comisiunii Monumentelor Istorice și cercetările arheologice de la Cetatea Turnu Măgurele (I și II)' (împreună cu colega E. Țânțăreanu) în volumele *Nicolae Iorga. 1871-1940. Studii și documente*, vol. III, p. 117-130 și vol. IV, p. 103-122.

². Ele sunt consemnate într-un manuscris de format A5, scris cu cerneală albastră doar pe o singură față și nefiluit (numerotate doar cele 8 caiete de câte 10 file, iar ultimul, caietul 8, are doar 4 file). Coperțile sale sunt realizate din carton provenit de la o copertă (Bugetul de venituri și cheltuieli al județului Dolj pe exercițiul 1938/39, lucrare tipărită la 'Scrisul Românesc' S. A. Craiova (coperta 3).

³. „Misiunea noastră a Românilor în arheologie este mai cu seamă să definim ce au fost Dacii? care a fost începutul lor? cari au fost credințele lor? în ce grad de civilizațiune ajunseser ei când i-au copleșit Romanii și le-au luat țara? și apoi, cum au dăinuit ei cu Romanii în țara lor? ce au adoptat ei de la Romani și ce au adoptat Romanii de la dânșii. Nici într'un alt secol științele arheologice n'au făcut atâta progres, nu s'au adâncit atâta în știință ca în secolul nostru, și mai cu seamă, de vre'o trei zecimi încoace. Cu nimic alt noi nu [ne] putem prinde în acest chor al arheologilor Europei ca venind cu idei exacte despre ființa Dacilor. Așa dară, aci mai cu seamă trebuie să țintească fie ce arheolog român”.

⁴. [...] „Acest primar în asociațiune cu Popa Dobre, după cum m-am încredințat, nu numai că a scos mereu piatră din ruine, dar încă a culeșat să dăruie un zid foarte frumos și admirabil al cetății, în întindere de vreo patru metre, pe care-l descoperisem acum patru ani cu domnii Boissiere și Baudry, trimișii împăratului Napoleon, și pentru care petic de zid descoperit recomandasem atât primarului ca și sub-prefectului să se pună cea mai mare pază; erau cărămide întregi cu semne și litere ce scosesem atunci din săpături și le încredinșasem primăriei spre păstrare și astăzi nu mai este nici una. Piatra din ruinele Celeiului nu s-a întrebuițat de către aceștia numai pentru casele lor și ale cumetriilor lor, dar au făcut un articol de comerț ca din exploatarea unei mine și o vând și pe la comunele vecine cu doi galbeni stânjinul”.

⁵. Vezi cazul cercetărilor lui Grigore Avakian la Cetatea Albă (1929), unde la citadelă, în exterior, zidul de est a fost săpat în lungul său, inclusiv pe conturul turnului de sud-est (Avakian 1931: 47-104).

⁶. O copie mi-a fost comunicată de către doamna Ecaterina Țânțăreanu, căreia îi mulțumesc și pe această cale, originalul aflându-se la Biblioteca Academiei.

Bibliografie

- Avakian, G. (1931) 'Săpăturile de la Cetatea Albă', *Anuarul Comisiunii Istorice - Basarabia* III: 47-104.
- Cantacuzino, G. I. (1981) 'Cercetări arheologice la Cetatea Turnu, Turnu Măgurele (jud. Teleorman)', *Cercetări Arheologice. Muzeul Național de Istorie* IV: 100-19.
- (1981) *Cetăți medievale din Țara Românească*, sec. XIII-XVI, București.
- (2004) 'Probleme arheologice privind cea mai veche etapă de construcție a cetății Turnu', *Prinos lui Petre Diaconu la 80 de ani*, Brăila: 589-600.
- Florescu, G. (1945) 'Cetatea Turnu (Turnu Măgurele)', *Revista Istorică Română*. XV(IV): 432-66.
- Maxim, L. (2006) '*Raiaua*' Turnu (1419-1829). *Studiu monografic*, Constanța, 188 p., teză de doctorat, nepublicată.
- Tocilescu, G. (1902) *Monumente epigrafice și sculpturale* I, București.

Cetatea romană

de lângă

Turnu Romulea

Districul Teleorman

(Plan de situație)

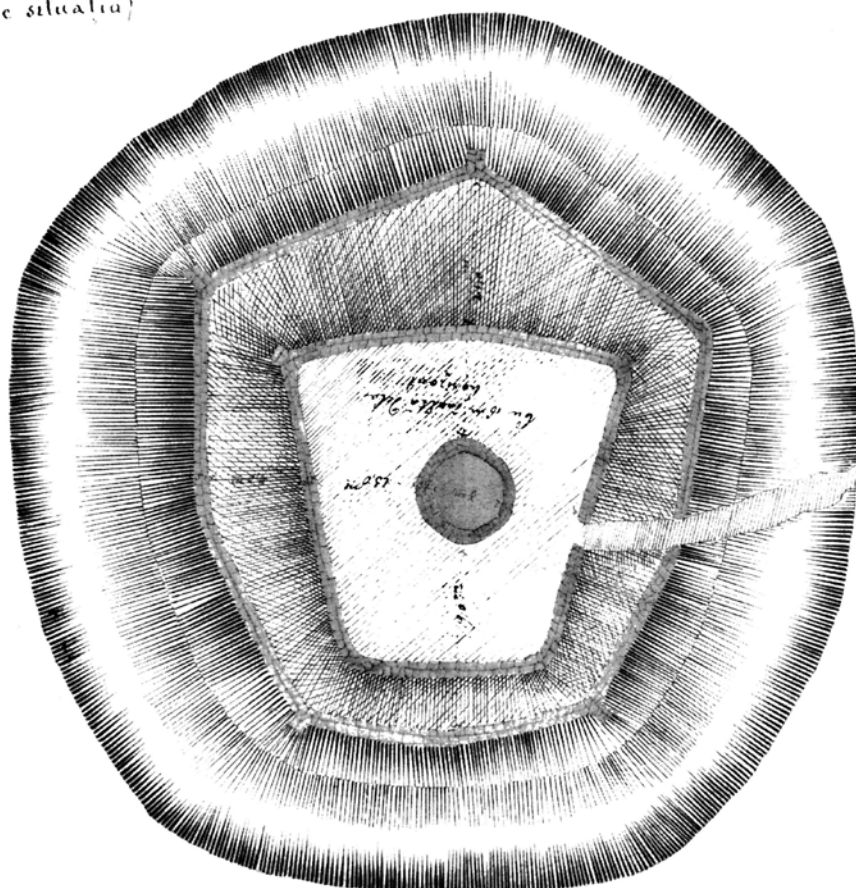

Fig. 1 Planul cetății Turnu (după C. Danielescu, 1869).
The plan of Turnu citadel (after C. Danielescu, 1869).